

Piotr MAZUR*

*Wydział Filozoficzny, Akademia Ignatianum w Krakowie

Romana Darowskiego filozofia człowieka jako filozofia absolutu

Philosophical anthropology. Outline of fundamental problems — pod takim tytułem ukazało się pod koniec ubiegłego roku tłumaczenie na język angielski najpopularniejszego dzieła (4 edycje w języku polskim) wybitnego filozofa-antropologa i znawcy dziejów filozofii jezuitów na ziemiach polskich, ojca profesora Romana DAROWSKIEGO. Jakkolwiek omawiana publikacja nie jest, wyłączwszy niektóre jej fragmenty, rzeczą nową, to fakt jej kolejnego wydania zasługuje na odnotowanie i omówienie. Chodzi bowiem o dzieło cieszące się dużym uznaniem, a zarazem należące już do kanonu opracowań z zakresu filozofii człowieka, którego nowa, angielskojęzyczna odsłona może trafić do znacznie szerszego niż dotychczas kręgu czytelników¹.

Obecne wydane książki zostało przez Autora podzielone na trzy zasadnicze części. Pierwsza z nich ma charakter wprowadzający i dotyczy problematyki metaantropologicznej. Jest to o tyle istotne, że odsłania preferowany przez DAROWSKIEGO sposób uprawiania filozofii człowieka, który jednak z uwagi na przyjęty w publikacji tezowy charakter dyskursu nie jest dostatecznie widoczny w dalszych jej częściach. Zdaniem DAROWSKIEGO źródeł antropologii filozoficznej nale-

---

¹ O znaczeniu omawianej publikacji świadczą jej wcześniejsze recenzje. Zob. KOWALCZYK, *Filozofia człowieka*, ZIEMIAŃSKI, *Romana Darowskiego filozofia człowieka*.

ży szukać w podstawowych pytaniach, jakie formułuje człowiek pod adresem swojej egzystencji: *kim jestem? skąd pochodzę? dokąd zmierzam?* W samej zaś koncepcji uprawiania filozofii akcent kładzie na konieczność: 1) odwołania się do tradycji filozoficznej i proponowanych w jej ramach rozwiązań podstawowych problemów; 2) uznania poznawczej roli doświadczenia wewnętrznego i zewnętrznego; 3) przyjęcia złożonej metody poznania, na którą składa się etap opisowy – zebranie i interpretacja podstawowych danych dotyczących faktu człowieka (fenomenologia człowieka) oraz etap ontyczny (metafizyka człowieka) – zmierzający do całościowego zrozumienia faktu człowieka w świetle ogólnych zasad filozoficznych (racji bytowych). Ostatnim, choć nie mniej ważnym, wyznacznikiem zaproponowanej przez DAROWSKIEGO koncepcji filozofii człowieka jest jej sapiencjalny charakter, zgodnie z którym zdobyta wiedza o człowieku ma służyć nie tylko celom teoretycznym, lecz powinna także prowadzić go do zajęcia określonej postawy wobec siebie i rzeczywistości. W świetle MARCELOWSKIEGO, a przywoływanego w literaturze rozróżnienia na „być” i „mieć”, chodzi zdaniem Autora o takie ukierunkowanie swojego istnienia, by zarazem „być” i „mieć”. „Z punktu widzenia filozofii człowieka ta właśnie «trzecia droga» jest właściwa i godna polecenia”².

Druga, najbardziej rozbudowana część omawianej publikacji dotyczy prezentacji najważniejszych problemów przedmiotowych filozofii człowieka. Podejmuje ona kolejno kwestie: ujęcia człowieka w kontekście świata zwierzęcego (*Humanity and the animal kingdom*), cielesności (*The human corporeality*), ducha i duszy (*The spiritual constituent of a human being*), relacji dusza – ciało (*The relationship between the spiritual constituent and the material constituent*), śmierci i nieśmiertelności (*Death and immortality*), struktury ludzkiego umysłu i poznania (*The structure of the human mind and the process of intellectual cognition*), wolności (*Human freedom*), osobowego statusu (*The human person and his/her rights and duties*), genezy

---

² “From the point of view of philosophical anthropology the «third way» is the proper way, worthy of recommendation” (DAROWSKI, *Philosophical Anthropology*, s. 29).

(*The origin of human being*), relacji do świata wartości (*Human being and values*), relacji do świata kultury (*Human being as a creator of culture*), historyczności człowieka (*Human being as a historical being*), dialogiczności (*Human being as a dialogical being*), życia społecznego (*Human being as a social being*) i religijności (*Human being as a religious being*). W części tej Autor przyjmuje ściśle określony (tezowy) sposób prezentacji problemów. Zamiast wychodzić od opisu faktu człowieka, dokonując jego filozoficznej interpretacji oraz wyjaśnienia w świetle rozstrzygnięć ogólnosystemowych, formułuje konkretne tezy na temat bytu ludzkiego. Następnie dokonuje uściśleń językowych i problemowych, omawia stan zagadnienia i zajmowane stanowiska, a kończy na przedstawieniu argumentacji za stawianą na wstępie tezą. Taki sposób ujęcia zagadnień wyraźnie nawiązuje do tradycji scholastycznej i proponowanej w niej metody wykładu: postawienie tezy, zestawienie argumentów za i przeciw, przedstawienie rozwiązania, odpowiedź na zarzuty (trudności). Odwołanie do tradycji klasycznej widać zwłaszcza w warstwie treściowej, gdyż zasadnicze rozstrzygnięcia-tezy i wysuwane na ich rzecz argumenty z tradycji tej czerpią, czego zresztą Autor nie ukrywa. Za proponowanymi rozwiązaniami poszczególnych problemów stoi więc jego własny dorobek i autorytet filozoficzny, a także rozstrzygnięcia metafizyczne i antropologiczne całej szkoły arystotelesowsko-tomistycznej. Z drugiej strony DAROWSKI stara się wyjść poza zakres wąsko pojmowanej antropologii tej szkoły i uwzględnić te problemy i te aspekty bytu ludzkiego, które najmocniej uwidoczniły się w filozofii współczesnej: egzystencjalno-dialogiczny charakter ludzkiego bytowania, historyczność człowieka oraz odniesienie do świata wartości.

Przyjęty w książce sposób prezentacji najważniejszych problemów filozofii człowieka służy podkreśleniu uniwersalistycznego charakteru antropologii klasycznej, który przejawia się w afirmacji osobowego statusu oraz godności osoby ludzkiej, podkreśleniu złożoności ludzkiej natury, związaniu człowieka ze światem społecznym i kulturą oraz w ukierunkowaniu jego istnienia na Transcendencję. Wydaje się jednak, że zamysł Autora sięgał dalej niż wystawienie laurki własnej szkole filozoficznej. Mając świadomość wagi problematy-

ki antropologicznej oraz współczesnych wokół niej zawirowań, właśnie w filozofii klasycznej widzi on właściwą płaszczyznę do stawiania najważniejszych pytań o człowieka, jak i inspirację do rozwiązywania piętrzących się trudności. W gąszczu współczesnych sporów, wielości nurtów filozoficznych, a także niedookreśloności zajmowanych stanowisk, giną bowiem problemy dla człowieka zasadnicze, te, dla rozwiązania których filozofia w ogóle zaistniała. Wyraźnie rysujący się dystans pomiędzy bardzo szczegółowymi sporami filozoficznymi a realnymi pytaniami człowieka rodzi pokusę odrzucenia filozofii i wskutek tego niesie ze sobą zagrożenie utraty możliwości zrozumienia bytu ludzkiego. Dlatego zarys najważniejszych tez antropologicznych, o prawdziwości i uzasadnieniu których można, oczywiście, zawsze dyskutować, pomyślany został jako swoiste kompendium antropologiczne adresowane zwłaszcza do studentów. Może ono stanowić bazę dla ugruntowania i usystematyzowania wiedzy o człowieku, a zarazem dogodny punkt wyjścia do dalszych studiów nad człowiekiem, niekoniecznie ograniczonych do tej tradycji filozoficznej, którą reprezentuje sam Autor. Zresztą, jak o tym była mowa, takiego poznania człowieka poza własną tradycją filozofowania sam również poszukuje. Warto zwrócić uwagę, że *Zarys...* po raz pierwszy wydany był dokładnie dwie dekady temu³, w zupełnie innych warunkach kulturowych. Zamysł jego tłumaczenia jest próbą odpowiedzi na dokonujące się zmiany, upowszechniania się języka angielskiego w Polsce i migrację studentów już nie tylko ze Wschodu na Zachód, ale także w kierunku odwrotnym. W ten sposób Autor odpowiada na potrzebę przybliżania obcokrajowcom dorobku filozoficznego Polaków oraz przygotowania dla nich pomocy dydaktycznych stojących możliwie na najwyższym poziomie. Taką rolę niewątpliwie pełni przygotowane tłumaczenie i to tym bardziej, że Autor dzieła znany jest za granicą za sprawą międzynarodowego oddziaływania stworzonego przez siebie periodyku *Forum Philosophicum* czy swoich uczniów pracujących w zagranicznych ośrodkach naukowych.

---

³ DAROWSKI, *Filozofia człowieka*, Wydanie 1.

W stosunku do ostatniego wydania polskiego *Filozofii człowieka*⁴, które stanowiło podstawę omawianego tłumaczenia, pominięty został rozdział wstępny dotyczący dziejów filozofii człowieka oraz cała antologia tekstów. Jednocześnie Autor rozwinął w osobny rozdział paragraf dotyczący odczytania człowieka przez pryzmat właściwości, jakie przysługują Absolutowi. Stąd znamienny tytuł *Human Being — An Absolute?* Podniesiona przez Autora kwestia absolutności stanowi jego własny wkład w poznanie bytu ludzkiego, a zarazem szczególny sposób manifestacji ludzkiej kondycji. Zderzenie bowiem własności bytu przygodnego i niedoskonałego (człowieka) z bytem koniecznym i doskonałym (Absolutem) stało się inspiracją do takiego ujęcia ludzkiej kondycji, w którym uwyraźnić można przynajmniej kilka zasadniczych aspektów jego absolutności. DAROWSKI widzi ją w takich czynnikach jak: nieograniczoność poznania i otwarcie w sferze wolności, nieograniczoność możliwości wyboru (decyzji), nieograniczoność poznania i woli, przez które uwyraźnia się niezależny od uwarunkowań materialnych i transcendujący materię element duchowy człowieka, następnie ukierunkowanie człowieka na piękno, nieśmiertelność związana z tym, co w człowieku duchowe, a co wyraża się w przyporządkowaniu człowieka do życia wiecznego, wspólnota istnienia z Bogiem (partycypacja), swoisty niedosyt metafizyczny wyrażający się w dążeniu do pełniejszego ujęcia prawdy i dobra, zaangażowanie Boga po stronie człowieka, na które wskazuje fakt religii oraz godność człowieka. Uwyraźnienie tych istotnych momentów ludzkiego bytowania i ludzkiej aktywności z uwzględnieniem odpowiednich proporcji, rozróżnień i zastrzeżeń pozwala Autorowi stwierdzić, „[...] że pod pewnym względem człowiek jest absolutem. Wolno tak mówić, bo jest nim rzeczywiście”⁵. Z tego zaś płynie oczywisty wniosek, że filozofia człowieka proponowana przez DAROWSKIEGO jest filozofią bytu absolutnego i w znacznej mierze jest zogniskowana na odsłanianiu różnych aspektów i specyfiki tej absolutności.

⁴ DAROWSKI, *Filozofia człowieka*, Wydanie 4.

⁵ “[...] it is possible to say that in some way a human being is absolute. One can claim so, because a human being really is so” (DAROWSKI, *Philosophical Anthropology*, s. 153.)

Koncepcja filozofii człowieka DAROWSKIEGO wpisuje się w tradycję klasyczną nie tylko w tym znaczeniu, że odwołuje się do wielkiego dziedzictwa myśli chrześcijańskiej ugruntowanej na dorobku największych myślicieli starożytności, ale także w tym znaczeniu, że – wbrew współczesnym tendencjom – chce ona objąć wszystkie zasadnicze obszary bytu ludzkiego. Ma więc wymiar maksymalistyczny, a przy tym w badaniu bytu ludzkiego zachowuje poznawczą autonomię, choć nie jest też sztucznie odrywana i izolowana od nauk szczegółowych. Co istotne, filozofia ta nie ogranicza się do biernego odtwarzania klasycznego sposobu pojmowania człowieka, lecz bierze pod uwagę współczesne tendencje filozoficzne oraz stawiane w naszych czasach problemy dotyczące człowieka. Stworzona na bazie tej koncepcji *Filozofia człowieka* jest syntetycznym przeglądem kwestii dotyczących klasycznego rozumienia bytu ludzkiego otwartym na twórczy dialog ze współczesnością, na to, co współczesność świadomie bądź nie „dopowiada” do wielkiej, liczącej dwa i pół tysiąca lat tradycji. Zgromadzony w książce przegląd najważniejszych problemów, poglądów i stanowisk oraz argumentów dotyczących człowieka sprawia, że stanowi ona ważny wkład w ugruntowanie wiedzy o bycie ludzkim. Klarowna struktura wymagana od tego rodzaju opracowania, jakim jest „zarys”, sprzyja uporządkowaniu złożonej, wieloaspektowej i w związku z tym trudnej do ujęcia problematyki człowieka. Wierny przekład publikacji, a zarazem jej ograniczenie do tych elementów, które są absolutnie konieczne dla zaprezentowania poglądów DAROWSKIEGO na człowieka, sprawiają, że może ona spełniać także funkcję popularyzatorską, zachęcając do lektury i refleksji czytelnika mniej filozoficznie wyrobionego.

Podkreślając pozytywne walory opracowania, warto zauważyć fakt, że podobnie jak w poprzednich wydaniach DAROWSKI zadbał również o stronę edytorską publikacji (projekt okładki), której wspólnym motywem są zdjęcia jednego drzewa (dębu) w czterech porach roku, obrazujące zachodzącą w nich przemianę otoczenia i samego drzewa. W tym symbolicznym zestawieniu można dopatrywać się różnorodnych sensów, ale niewątpliwie zdradza ono dążenie Autora do wyrażenia prawdy o człowieku w sposób bardziej bezpośredni niż

pozwalają na to ramy samej publikacji. Sugeruje ono potrzebę ogarnięcia człowieka w perspektywie czasu, jako bytu tożsamego ze sobą, ale zarazem nieustannie ulegającego zmianie. Pod tym wymownym ujęciem fenomenu zmiany i ciągłości ludzkiego trwania obecna jest jednak o wiele bardziej zasadnicza fascynacja Autora, najpierw faktem człowieka w całym bogactwie jego osobowego istnienia, które zawsze jest istnieniem kogoś, a nie czegoś, następnie faktem piękna tego istnienia, wreszcie faktem koegzystencji tego istnienia ze światem — z tym, co istnieje niejako poniżej niego, tym, co bytuje wraz z nim, i z tym, co znajduje się ponad nim. Można tu także dostrzec relację do tych aspektów istnienia człowieka, które przemawiają za jakąś formą jego absolutności, a polegającej i na tym, że nie całą prawdę o nim samym da się ująć w racjonalnym dyskursie i potrzeba także w odniesieniu do prawdy i tajemnicy jego człowieczeństwa nastawienia kontemplatywnego — zdziwienia i zadziwienia. W rezultacie koncepcja człowieka DAROWSKIEGO uzyskuje plastyczną wizualizację, ujawniając przy tym jego osobisty stosunek do podejmowanej problematyki.

Korzystając z okazji, a zarazem wychodząc poza wąskie ramy gatunku, jakim jest recenzja w tym przypadku popularnonaukowa, chciałbym z racji przypadającej w sierpniu tego roku 80. rocznicy urodzin Ojca Profesora Romana DAROWSKIEGO, człowieka niezwykle zasłużonego dla rozwoju i popularyzacji wiedzy nie tylko filozoficznej, a jednocześnie wciąż aktywnego na polu naukowym, dydaktycznym i administracyjnym, w imieniu własnym — jako następcy i współpracownika w Katedrze Filozofii Człowieka, władz Instytutu Filozofii — jako Zastępcy Dyrektora, wreszcie w imieniu Kolegów Profesorów z Rady Instytutu Filozofii i Rady Wydziału Filozofii Akademii Ignatianum w Krakowie, w których wspólnie zasiadamy, złożyć najserdeczniejsze życzenia. Ojczy Profesorze: *Ad multos annos!* Radości z pracy i radości z owoców swojej pracy! Niech filozofia będzie Ci przewodniczką i nagrodą! *Ad maiorem Dei gloriam!*

Literatura

- DAROWSKI, R., *Filozofia człowieka. Zarys problematyki*, Wyd. 1, Kraków : Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego, Wydawnictwo WAM, 1995.
- DAROWSKI, R., *Filozofia człowieka. Zarys problematyki. Antologia tekstów*, Wyd. 4, Kraków : Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum, Wydawnictwo WAM, 2008.
- DAROWSKI, R., *Philosophical Anthropology. Outline of fundamental Problems*, [przeł.] Ł. DAROWSKI, Cracow : The Ignatianum Jesuit University in Cracow, Publishing House WAM, 2014.
- KOWALCZYK, S., Filozofia człowieka Romana Darowskiego, *Zeszyty Naukowe KUL* 45/3–4 (2002), s. 113–116.
- ZIEMIAŃSKI, S., Romana Darowskiego filozofia człowieka, *Logos i Ethos* 1–2 (2002), s. 219–223.